

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ
ПОЛІТИКИ**

**Ю. Т. ТЕМІРОВ
І. Г. ПАНІНА**

**МОДЕЛІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ
(країни Західної Європи)**

Методичний poradник для студентів

Вінниця – 2023

Теміров Ю.Т., Паніна І.Г. Моделі зовнішньої політики (країни Західної Європи). Методичний poradnik для студентів денної форми навчання спеціальності 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. 33 с.

Рецензенти:

Годоров І.Я., д. і. н., професор кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій Ужгородського національного університету.

Пшемицька Є.О., к. і. н., старший викладач кафедри Всесвітньої історії та археології ДонНУ імені Василя Стуса.

Методичний poradnik складається з програми дисципліни, яка необхідна для розуміння мети і завдань курсу, структури й обсягу дисципліни, підготовки здобувачів до підсумкового контролю, планів семінарських занять, екзаменаційних питань і загальних рекомендацій для успішного опанування навчальної дисципліни. Методичний poradnik створений для покращення організації навчального процесу та успішності студентів у вивченні дисципліни «Моделі зовнішньої політики (країни Західної Європи).

Рекомендовано на засіданні вченої ради
факультету історії та міжнародних відносин,
протокол № 12 від 27 червня 2023 р.

©Теміров Ю.Т., Паніна І.Г., 2023 рік
© ДонНУ імені Василя Стуса, 2023 рік

ЗМІСТ

Передмова	4
Опис навчальної дисципліни	5
Навчальна програма дисципліни	6
Література	9
Семінарські заняття	14
Рекомендації для підготовки до семінарських занять	28
Методичні вказівки до виконання творчого завдання.....	29
Оцінювання результатів навчання.....	30
Питання до іспиту	32

ПЕРЕДМОВА

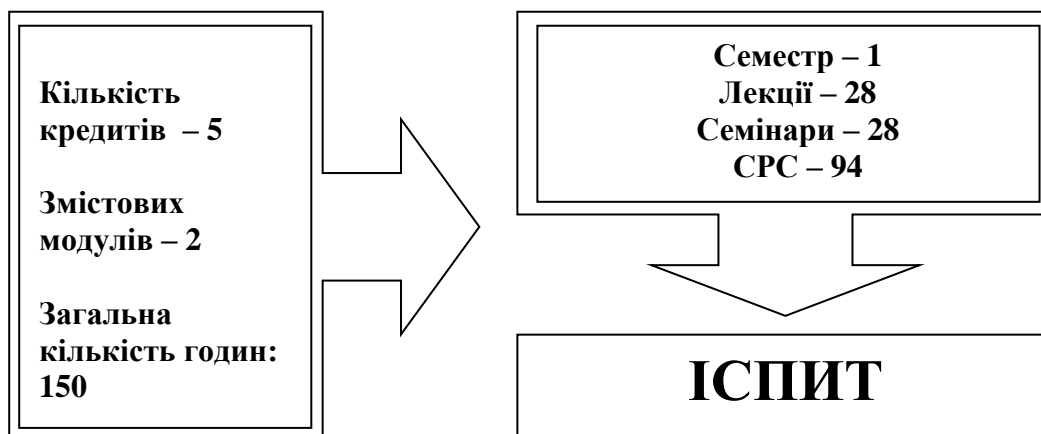
Дисципліна «Моделі зовнішньої політики (країни Західної Європи)» є складовою блоку дисциплін, присвяченого вивченню сутності та особливостей моделей зовнішньої політики держав різних регіонів світу. Опанування студентами знань з цього курсу має системне значення для підготовки фахівців з міжнародних відносин і зовнішньої політики через низку обставин. По-перше, йдеться про теоретичне та практичне опрацювання такого фундаментального явища, як «модель зовнішньої політики». По-друге, слід брати до уваги потенціал усвідомлення складної взаємодії різноманітних факторів (історичне і культурне походження, ідейно-політичні традиції та трансформації, нормативно-інституційні засади, дипломатична практика, специфіка міжнародного середовища, вплив особливостей міжнародного порядку або його відсутності), які визначають природу того чи іншого явища світової політики. По-третє, історичний досвід теорії та практики моделей зовнішньої політики варто враховувати в процесі розбудови ефективної зовнішньої політики незалежної України.

Запропонований методичний poradnik надає можливість здобувачам сформуванню вміння розрізняти і пояснювати наявність/відсутність ознак моделі в зовнішній політиці держав, обґрунтовувати особливості тих чи інших моделей, їхні наслідки для міжнародної діяльності країн. У подальшому це сприятиме осмисленню світової політики в якості складної, багаторівневої системи, а зовнішню політику окремих країн не тільки в контексті суспільної природи суб'єкта, ідеологій, політичних принципів, структур міжнародних відносин, але враховуючи також вплив особистостей і випадкових обставин. Такий підхід надає можливість гармонійно поєднати теоретичні та прикладні аспекти дослідження зовнішньої політики.

Метою вивчення дисципліни є *формування розуміння походження, особливостей та еволюції європейської традиції зовнішньої політики, моделей зовнішньої політики країн Західної Європи, вміння аналізувати моделі зовнішньої політики.*

Навчальна дисципліна формує міждисциплінарні взаємозв'язки передусім з іншими дисциплінами блоку «моделі зовнішньої політики», а також предметами циклу «Міжнародні відносини і зовнішня політика».

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. МОДЕЛІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКИХ ДЕРЖАВ

Тема 1. Вступ. Європейська традиція зовнішньої політики

Об'єктно-предметна сфера вивчення моделей зовнішньої політики. Мета та завдання курсу. Організація роботи та оцінювання.

Що таке «модель зовнішньої політики», ознаки зовнішньополітичної діяльності, яка набула формату моделі.

Походження та особливості європейської традиції зовнішньої політики.

Тема 2. Зовнішня політика Великої Британії

Історичні та культурні виміри зовнішньої політики. Британська модель індустріального суспільства. Роль англосаксонської традиції у формуванні зовнішньої політики Британії. Особливі англо-американські відносини: міф чи реальність? Дилема атлантизму та європеїзму.

Наслідки Другої світової війни для міжнародного становища Великої Британії. Трансформація зовнішньої політики Великої Британії в 1940-50-ті роки. Концепція «трьох кіл». Суецька криза. Концепція «кризи Британії» в осмисленні зовнішньої політики країни. Зовнішньополітичний курс Великої Британії в 60-70-ті роки. Приєднання Англії до ЄЕС.

Передумови неоконсервативної революції. Ідеологічні засади неоконсерватизму в зовнішній політиці Лондону. Основні принципи та напрями зовнішньої політики урядів Маргарет Тетчер. Тетчеризм та закінчення холодної війни.

Блеризм. Ідеологічні основи нового лейборизму. Блеристська модель зовнішньої політики: моралізм та ліберальний інтервенціонізм. Британська зовнішня політика після Блера. Брексіт та переосмислення дилеми атлантизм-європеїзм.

Брексіт і відродження ідеї глобальної Британії.

Тема 3. Зовнішня політика Франції

Підходи до осмислення зовнішньої політики Франції. Наслідки Другої світової війни для суспільства та міжнародного становища Франції. Зовнішня політика країни періоду Четвертої республіки. Розпад колоніальної імперії та зовнішня політика Франції. Суецька криза.

Теорія та практика голлізму в зовнішній політиці Франції. Франція в протистоянні холодної війни. Голлістське бачення європейської інтеграції та атлантизму. «Антиамериканізм».

Трансформація зовнішньої політики Франції в 1970-80-ті роки. Ф. Міттеран.

Зовнішня політика президентів Ж. Ширака та Н. Саркозі: модернізація голлізму? Міжнародний курс Франції за часів Ф. Олланда та Е. Макрона. Макронізм?

Тема 4. Зовнішня політика Німеччини

Концептуалізація зовнішньої політики Німеччини. Німецьке питання в міжнародних відносинах в повоєнні роки. Розкол Німеччини. Зовнішня політика урядів К. Аденауера: на шляху до відновлення статусу суб'єкту міжнародних відносин.

Друга Берлінська криза. Передумови повороту у зовнішній політиці ФРН. Нова «східна політика» Західної Німеччини.

Зовнішня політика урядів Г. Коля. Об'єднання Німеччини.

Міжнародний курс ФРН після закінчення холодної війни: фактори переосмислення і трансформації. Зміни в зовнішній політиці ФРН після приходу до влади канцлера Г. Шрьодера. Зовнішньополітична стратегія урядів А. Меркель.

Олаф Шольц і Zeitenwende в зовнішній політиці ФРН. Фактор російсько-української війни.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

НЕВЕЛИКОДЕРЖАВНІ МОДЕЛІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Тема 5. Зовнішня політика країн «згасаючої великодержавності»

Вплив іспанської моделі модернізації на трансформацію зовнішньої політики. Становище та зовнішня політика Іспанії в період міжнародної ізоляції. Франкістська модернізація і зовнішня політика Іспанії в умовах холодної війни. Міжнародне становище постфранкістської Іспанії. Еволюція європейського та євроатлантичного векторів зовнішньої політики.

Італія в міжнародних відносинах другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Тема 6. Північноєвропейська (скандинавська) модель зовнішньої політики

Історичні витоки скандинавської моделі зовнішньої політики. Стратегічна культура країн Північної Європи.

Безпековий вимір скандинавської моделі: атлантизм vs нейтралітет. Трансформація безпекової парадигми після закінчення холодної війни. Вступ Фінляндії та Швеції до НАТО: передумови та наслідки для регіональної безпеки.

Тема 7. Нейтралістська модель зовнішньої політики

Нейтралітет: статус і модель. Походження та сутність нейтралістської моделі зовнішньої політики. Різновиди нейтралістської моделі. Трансформація нейтралітету після закінчення холодної війни: постнейтралітет чи смерть моделі?

Концепція «фінляндізації України». Російсько-українська війна і перспективи нейтралістської моделі.

Тема 8. Європа в міжнародних відносинах після закінчення холодної війни

Основні дилеми місця Європи в світовій політиці: колективні інтереси vs національні інтереси; ідеалізм vs реалізм; атлантизм vs європеїзм. Європейський вимір «розгубленості Заходу». Європа і російсько-українська війна.

Європейська політика і глобальні претензії Китаю.

Європейська традиція зовнішньої політики в умовах становлення інформаційного суспільства і постбіполярного безладу в світовій політиці.

ЛІТЕРАТУРА

Основна література

- Блер Т. Шлях. К., 2011.
- Брандт В. Воспоминания. М., 1991.
- Вальдхайм К. Австрийский путь. М., 1976.
- Голль Ш. де. Мемуары надежд 1958-1962. М., 2000.
- Горбачев М.С. Как это было: Объединение Германии. М., 1999.
- Жискар д'Эстен В. Власть и жизнь. М., 1990.
- Brighi E. Foreign Policy, Domestic Politics and International Relations. The case of Italy. L., N.Y., 2013.
- British Foreign Policy and the National Interest: identity, strategy and security Ed. by T. Edmunds, J. Gaskarth, R. Porter. Palgrave Macmillan, 2014.
- British foreign policy since 1997. Research Paper 08/56. L., 2008.
- Diodato E., Niglia F. Italy in International Relations. The Foreign Policy Conundrum. Palgrave Macmillan, 2017.
- Dumbrell J. The US–UK Special Relationship: Taking the 21st-Century Temperature. The British Journal of Politics and International Relations. 2009. Vol. 11. P. 64-78.
- Ferguson N. Empire: The Rise and Demise of the British World Order and the Lessons for Global Power. Basic Books, 2004.
- Ferguson N. Empire: How Britain Made the Modern World. Penguin; New e. Edition, 2012.
- France. From the Cold War to the New World Order. Ed. by T. Chafer and B. Jenkins. L., N.Y., 1996.
- Gaffney, J. Political Leadership in France. From Charles de Gaulle to Nicolas Sarkozy. Palgrave Macmillan UK, 2012.
- Heiberg M. Spain and the Wider World since 2000. Foreign Policy and International Diplomacy during the Zapatero Era. Palgrave Macmillan, 2019.
- Italy in the International System from Détente to the End of the Cold War. The Underrated Ally. Ed. by Varsori A., Zaccaria B. Palgrave Macmillan, 2018.
- Kagan R. Of Paradise and Power: America and Europe in the New New World Order. N.Y., 2003.
- Krotz U. History and Foreign Policy in France and Germany. Palgrave Macmillan, 2015.
- McCourt D.M. Britain and World Power since 1945. Constructing a Nation's Role in International Politics. The University of Michigan Press, 2014.
- Nere J. The Foreign Policy of France from 1914 to 1945. Foreign Policies of the Great Powers. Vol. VII. Routledge, 2002.
- Nordic-Baltic Security in the 21st Century: The Regional Agenda and the Global Role. Ed. Nurick R., Nordenman M. Atlantic Council, 2011.
- Northern Security and Global Politics: Nordic-Baltic Strategic Influence in a Post-Unipolar World. Ed. by Dahl A.-S., Jarvenpaa P. London, New York, 2014.
- Pickering J. Britain's Withdrawal from East of Suez. The Politics of Retrenchment. Palgrave, 1998.

Rieker P. *French Foreign Policy in a Changing World. Practising Grandeur.* Palgrave Macmillan, 2017.

Spain and the Great Powers in the Twentieth Century. Routledge, 1999.

Special Issue on Neutrality and 'Military Non-Alignment': Exploring Norms, Discourses and Practices. Ed. by Christine Agius Ch., Devine K. *Cooperation and Conflict.* 2011. Vol. 46. № 3.

Spain and the Great Powers in the Twentieth Century. L., 1999.

Temperley H. W. V. *Foundations of British Foreign Policy 1792-1902.* N.Y., 2005.

Tertrais B. *Strategic Posture Review: France.* WPR, 2013.

The Routledge Handbook of Scandinavian Politics. Routledge, 2018.

Varsori A. The foreign policy of First Republic Italy: new approaches. *Journal of Modern Italian Studies.* 2015. Vol. 20. № 3. P. 292-297.

Додаткова література

Грабарчук Г.О., Кудряченко А.І. Відносини ФРН-НДР: від визнання до єднання. К., 1994.

Кудряченко А. І. Європейська політика ФРН. К., 1996.

Манжола В. А. Ядерное оружие Франции и вопросы европейской безопасности. К., 1989.

Пик С. М. США Велика Британія: "особливі відносини". К., 2006.

Тэтчер М. Искусство управления государством. Стратегии для меняющегося мира. М., 2003.

Червяков А. Военно-политический курс Франции в 1995–2010 гг. *Мировая экономика и международные отношения.* 1997. № 9. С. 14–25.

Яковенко Н.Л. Велика Британія в сучасній системі міжнародних відносин: заявка на європейське лідерство. К., 2003.

Alexaner D. *British Foreign Policy in the Coming Years. Progressive Internationalism at a time of introversion.* L., 2015.

Andretta F. Italy at a Crossroads: The Foreign Policy of a Medium Power after the End of Bipolarity. *Daedalus.* 2001. Vol. 130. № 2. P. 45-65.

Banerjee J. United Germany's Role in the Post-Cold War Era. *International Studies.* 2000. Vol. 37. P. 41-59.

Berenskotter F., Stritzel H. Welche Macht darf es denn Sein? Tracing 'Power' in German Foreign Policy Discourse. *German Politics.* URL: <https://doi.org/10.1080/09644008.2019.1631808>

Berman R.A. *Anti-Americanism in Europe. A Cultural Problem.* Hoover Press, 2003.

Bevir M., Daddow O. and Hall I. Introduction: Interpreting British Foreign Policy. *The British Journal of Politics and International Relations.* 2013. Vol. 15. № 2. P. 163-174.

Bozo F. *Mitterrand, the End of the Cold War, and German Unification.* N.Y., 2009.

Celestin R. Editor's Introduction: "The Idea of France" / Dalmolin E., Reeser T.W., Mecchia G. *Contemporary French and Francophone Studies.* 2013. Vol. 17. № 2. P. 119-122.

Crainz G. Italy's political system since 1989. *Journal of Modern Italian Studies*. 2015. Vol. 20. № 2. P. 176-188.

Cronin J. E. Britain in the world: Implications for the study of British Politics. *British Politics*. 2012. Vol. 7. № 1. P. 55-68.

David-Wilp S., Kleine-Brockhoff T. A New Germany. How Putin's Aggression Is Changing Berlin. *Foreign Affairs*. 2022. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/germany/2022-03-01/new-germany>

De Maio G. Europe's Unlikely Champion. *Foreign Affairs*. 2021. URL: <https://www.foreignaffairs.com/print/node/1127856>

Dietl R. Suez 1956: A European Intervention? *Journal of Contemporary History*. 2008. Vol. 43. № 2. P. 259-278.

Gabriel J.M., Fisher T. *Swiss Foreign Policy, 1945-2002*. N.Y., 2003.

Germany: Between Europe and the World. *World Politics review*. 2012. February 7.

Groci O. Strategic Posture Review: Italy. URL: <http://www.worldpoliticsreview.com/articles/print/6457>

Hendriks G., Morgan A. *The Franco-German Axis in European Integration*. Cheltenham, 2001.

Hilson M. *The Nordic Model. Scandinavia since 1945*. L., 2008.

Hofhansel C. *Multilateralism, German Foreign Policy and Central Europe*. N.Y., 2005.

Howlett D., Glenn J. Epilogue: Nordic Strategic Culture. *Cooperation and Conflict*. 2005. Vol. 40. № 1. P. 121-140.

Ischinger W. Germany's Ukraine Problem. *Foreign Affairs*. 2022. URL: <https://www.foreignaffairs.com/print/node/1129130>

Judt T. *Postwar. A History of Europe since 1945*. N.Y., 2005.

Konstandaras N. Greek Drama on a Global Stage. *World Policy Journal*. 2012. Vol. 29. Winter. P. 74-84.

Krotz U. *History and Foreign Policy in France and Germany*. Palgrave Macmillan, 2015.

Kundnani H. Germany as a Geo-economic Power. *The Washington Quarterly*. 2011. Summer. P. 31-45.

Kundnani H. *The paradox of German power*. Oxford University Press, 2015.

Lachmann N. From excluded to excluder: Spain in the transatlantic security community. *Journal of International Relations and Development*. 2006. Vol. 9. № 2. P. 170-195.

Larres K. *Churchill's Cold War: The Politics of Personal Diplomacy*. L., 2002.

Lequesne Ch. French foreign and security challenges after the Paris terrorist attacks. *Contemporary security policy*. 2016. Vol. 37. № 2. P. 306-318.

Leruth B., Startin N. Between Euro-Federalism, Euro-Pragmatism and Euro-Populism: the Gaullist movement divided over Europe. *Modern & Contemporary France*. 2017. Vol. 25. № 2. P. 153-169.

Martinsen K.D. The End of the Affair? Germany's Relationship with France. *German Politics*. 2005. Vol. 14. № 4. P. 401-416.

Mouritzen H. Small States and Finlandisation in the Age of Trump. *Survival*. 2017. Vol. 59. № 2. P. 67-84.

New Power. New Responsibility. Elements of a German foreign and security policy for a changing world. Berlin, 2013.

Paterson W. Foreign Policy in the Grand Coalition. *German Politics*, 2010. Vol. 19. № 3-4. P. 497-514.

Reiker P. From Common Defence to Comprehensive Security: Towards the Europeanization of French Foreign and Security Policy? *Security Dialogue*. 2006. Vol. 37. № 4. P. 509-528.

Romero F. Rethinking Italy's Shrinking Place in the International Arena. *The International Spectator*. 2016. Vol. 51. № 1. P. 1-12.

Rosa P. Patterns of strategic culture and the Italian case. *International Politics*. 2017. Vol. 55. № 2. P. 316-333.

60 years of France and Europe. *Modern & Contemporary France*. Special Issue. 2017. Vol. 25. № 2.

Silveri U. Italy's unfinished transition: between domestic dynamics and international change. *Journal of Modern Italian Studies*. 2015. Vol. 20. № 2. P. 189-201.

Spinelli A. The Outlook for Italian Foreign Policy. *The International Spectator*. 2015. Vol. 50. № 4. P. 1-22.

Tarchi M. Italy: the promised land of populism? *Contemporary Italian Politics*. 2015. Vol. 7. № 3. P. 273-285.

The French White Paper on National Security and Defence. *CSS Analysis in Security Policy*. 2013. № 139.

Tusell J. Spain: From Dictatorship to Democracy. 1939 to the Present. Blackwell publishing, 2007.

Wall I. France in the Cold War. *Journal of European Studies*. 2008. Vol. 38. № 2. P. 121-139.

Wall S. A Stranger in Europe. Britain and the EU from Thatcher to Blair. Oxford, 2008.

Інформаційні ресурси в Інтернет

Електронна бібліотека КІМО. URL: <http://kimo.univ.kiev.ua/>

Научно-образовательный форум по международным отношениям. URL: <http://www.obraforum.ru/pubs.htm#sys>

Россия в глобальной политике. URL: <https://globalaffairs.ru/>

Atlantic Council. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/>

Auswärtige Amt. URL: http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Startseite_node.html

Center for Security Studies (CSS). URL: http://www.css.ethz.ch/index_EN

Council on Foreign Relations. URL: <http://www.cfr.org/>

Chatham House. The Royal Institute of International Affairs. URL: <http://www.chathamhouse.org/>

European Council on Foreign Relations. URL: <https://www.ecfr.eu/>

Finnish institute of international affairs. URL: <https://www.fia.fi/en/introduction>

Foreign & Commonwealth Office, URL: www.fco.gov.uk

France-Diplomatie. URL: <http://www.diplomatie.gouv.fr/en/>

German Foreign Policy in Dialogue : A Quarterly Publication on German and European. URL: [http://vbn.aau.dk/en/journals/german-foreign-policy-in-dialogue--a-quarterly-publication-on-german-and-european\(61fea6a0-a286-417d-af75-39ce71e8be23\).html](http://vbn.aau.dk/en/journals/german-foreign-policy-in-dialogue--a-quarterly-publication-on-german-and-european(61fea6a0-a286-417d-af75-39ce71e8be23).html)

German Institute for International and Security Affairs (SWP). URL: <http://www.swp-berlin.org/en/start-en.html>

German Politics. URL: <https://www.tandfonline.com/toc/fgrp20/current>

Hellenic Foundation for European & Foreign policy (ELIAMEP). URL: <http://www.eliamep.gr/en/>

ISIS Europe. URL: <http://isis-europe.eu/>

Royal United Services Institute (RUSI). URL: <https://www.rusi.org/>

Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). URL: <http://www.sipri.org/>

The Brookings Institution. URL: <https://www.brookings.edu/>

The Swedish Institute of International Affairs. URL: <https://www.ui.se/english/>

UK Parliament Website. URL: www.parliament.uk

Stockholm International Peace Research institute (SIPRI). Independent international institute dedicated to research into conflict, armaments, arms control and disarmament. URL: <http://www.sipri.org/>

The International Spectator. URL: <https://www.theinternationalspectator.com/>

World newspapers, magazines, and news sites in English, sorted by country and region. URL: <http://www.world-newspapers.com/>

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Семінарське заняття 1 (4 год)

ТЕМА: ТЕТЧЕРИЗМ В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Питаннями до обговорення

1. Сутність тетчеризму.
2. Зовнішньополітичні принципи тетчеризму.
3. Вплив тетчеризму на британську зовнішньополітичну традицію та міжнародні відносини.
4. Тетчер і тетчеризм. Фактор особистості.
5. Тетчерівська революція як подолання «Кризи Британії» («Занепаду Британії»).

Семінарське заняття має на меті визначити походження, ідеологічні засади та політичні принципи тетчеризму в зовнішній політиці. Варто взяти до уваги, що осмислення тетчерівської революції концептуалізується як модель подолання кризи Британії, включно з відродженням впливу країни на міжнародній арені. Слід привернути увагу до фактору особистості Маргарет Тетчер, особливо в контексті провалу спроби реформ уряду Е. Хіта.

Джерела інформації

Beech M. British Conservatism and Foreign Policy. *The British Journal of Politics and International Relations*. 2011. Vol. 13. P. 348-363.

English R., Kenny M. British decline or the politics of declinism? *British Journal of Politics and International Relations*. 1999. Vol. 1. Issue 2. P. 252–266.

Ferguson N. Always Right. How Margaret Thatcher Saved Britain. Odyssey Editions, 2016.

Gardner N. A Conservative Vision for British Foreign Policy. URL: <http://online.wsj.com/article/SB10001424052748704107604574607790836357278.html>

Gregory J. 'Iron Lady' Who Set Britain on a New Course. URL: http://www.nytimes.com/2013/04/09/world/europe/former-prime-minister-margaret-thatcher-of-britain-has-died.html?_r=0&pagewanted=print

Hay C., Farrall S. Establishing the Ontological Status of Thatcherism by Gauging Its 'Periodisability': Towards a 'Cascade Theory' of Public Policy Radicalism. *The British Journal of Politics and International Relations*. 2011. Vol. 13. Issue 4. URL: <https://doi.org/10.1111/j.1467-856X.2010.00443.x>

Heffer S. Margaret Thatcher: Radical visionary who rescued Britain. URL: <http://www.telegraph.co.uk/news/features/3636207/Margaret-Thatcher-Radical-visionary-who-rescued-Britain.html>

Jenkins S. Thatcher's Legacy. *Political Studies Review*. 2007. Vol.5 P. 161-171.

Jessop B. Margaret Thatcher and Thatcherism: Dead but not buried. *British Politics*. Vol. 10. Issue 1. P.16–30.

Jonson P. The World-Changing Margaret Thatcher. URL: <http://online.wsj.com/article/SB10001424052970204520204577249312904834768.html>

Margaret Thatcher's Best Quotes. URL: <http://online.wsj.com/article/SB10001424127887324050304578410460056812192.html#printMode>

Margaret Thatcher: A life in words. URL: <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/margaret-thatcher/9979399/Margaret-Thatcher-A-life-in-words.html>

Margaret Thatcher's legacy: roundup of the best writing. URL: <http://www.guardian.co.uk/politics/interactive/2013/apr/11/margaret-thatcher-legacy-best-writing#undefined>

Marsh D., Akram S. The Thatcher legacy in perspective. *British Politics*. 2015. Vol. 10. Issue 1. P. 52-63.

Minford P. What did Margaret Thatcher do for the UK economy? *British Politics*. 2015. Vol. 10. Issue 1. P. 31-40.

Sharp P. Thatcher's Diplomacy. The Revival of British Foreign Policy. ICBH in association with Palgrave Macmillan, 1997.

Simms B. How Thatcher Saved Britain And Lost Europe. The Iron Lady's Foreign Policy. URL: <http://www.foreignaffairs.com/articles/139154/brendan-simms/how-thatcher-saved-britain-and-lost-europe>

Thatcherism: Personality and Politics. Palgrave Macmillan, 1987.

Тэтчер М. Искусство управления государством. Стратегии для меняющегося мира. М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. 504 с.

Семінарське заняття 2 (2 год.)

ТЕМА: БЛЕРИСТСЬКА МОДЕЛЬ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Питання до обговорення

1. Новий лейборизм та ідеологічні засади блеризму.
2. Етичні засади зовнішньої політики урядів Т. Блера.
3. Фактор Іраку.
4. Основні риси блеристської моделі зовнішньої політики.

Мета семінарського заняття – поглибити і систематизувати розуміння блеристської моделі зовнішньої політики. Важливим аспектом осмислення блеризму в зовнішній політиці є те, що він є своєрідною «альтернативною моделлю» подолання кризи Британії та відновлення її міжнародного статусу. В цьому контексті порівняльний аналіз може продуктивним для кращого розуміння обох моделей подолання кризи Британії: тетчеризму і блеризму.

Джерела інформації

Blair T. A Global Alliance for Global Values. L.: The Foreign Policy Centre, 2006.

Bluth Ch. 'Iraq: Blair's Mission Impossible': A Rejoinder to Paul Hoggett. *The British Journal of Politics and International Relations*. 2005. Vol. 7. P. 598-602.

Bluth Ch. The British road to war: Blair, Bush and the decision to invade Iraq. *International Affairs*. 2004. Vol. 80. Issue 5. P. 871-892.

British Foreign Policy. The New Labour Years. Ed. by O. Daddow, J. Gaskarth. Palgrave Macmillan, 2011.

Callaghan J. The Labour Party and Foreign Policy. A history. Routledge, 2007.

Coodhart D. Tony's world. URL: http://www.prospect-magazine.co.uk/article_details.php?id=5347

Hoggett P. Iraq: Blair's Mission Impossible. *The British Journal of Politics and International Relations*. 2005. Vol. 7. P. 418-428.

New Labour's foreign policy: a new moral crusade? Manchester, 2000.

Ralph J. After Chilcot: The 'Doctrine of International Community' and the UK Decision to Invade Iraq. *The British Journal of Politics and International Relations*. 2011. Vol.13. Issue 3. P. 304-325.

Weeler N., Dunne T. Moral Britannia? Evaluating the Ethical Dimension in Labour's Foreign Policy. L.: The Foreign Policy Centre, 2004.

Williams P. British Foreign Policy under New Labour, 1997–2005. Palgrave Macmillan, 2005.

Семінарське заняття 3 (4 год.)

ТЕМА: ГЛОБАЛЬНА БРИТАНІЯ: ВІДРОДЖЕННЯ ІДЕЇ

Питання до обговорення

1. Передумови відродження ідеї глобальної Британії.
2. Загальна характеристика ідеї глобальної Британії.
3. Глобальна Британія: оптимістична інтерпретація.
4. Глобальна Британія: песимістична інтерпретація.

Брексіт виступив системним фактором переосмислення ролі Британії в світовій політиці. Одним з результатів такого переосмислення стало відродження ідеї глобальної Британії. За підсумками семінарського заняття бажано сформувані уявлення щодо передумов відродження ідеї глобальної Британії, її основного змісту. Через неоднозначне сприйняття цієї ідеї варто привернути особливу увагу до аргументів прибічників і критиків відродження глобальної ролі Британії.

Джерела інформації

Boris Johnson: We will never be secure if we turn our backs on valiant Ukraine. URL: <https://www.thetimes.co.uk/article/boris-johnson-we-will-never-be-secure-if-we-turn-our-backs-on-valiant-ukraine-education-commission-9sd5z2bxq>

Global Britain in a competitive age The Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy. Presented to Parliament by the Prime Minister by Command of Her Majesty. March 2021. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy>

Freedman L. The U.K. Integrated Review: Defining What ‘Global Britain’ Actually Means. URL: <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/29526/global-britain-and-uk-us-relations>

Full text: Boris Johnson’s resignation speech. URL: https://www.spectator.co.uk/article/full-text-boris-johnson-s-resignation-speech?utm_medium=email&utm_source=CampaignMonitor_Editorial&utm_campaign=CampaignMonitor_Editorial

Global Britain in a competitive age. The Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy. Presented to Parliament by the Prime Minister by Command of Her Majesty. March 2021. CP 403. Printed in the UK by the APS Group on behalf of the Controller of Her Majesty’s Stationery Office.

Kellner P. The Hollowness of Global Britain. URL: <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/85237>

Lucas E. Forget global Britain, focus defence on Europe. URL: https://www.thetimes.co.uk/article/forget-global-britain-focus-defence-on-europe-g7rvqv2h9?utm_source=Sailthru&utm_medium=email&utm_campaign=Sailthru

Marr A. The Ukraine crisis shows “Global Britain” can’t afford to turn its back on Europe. URL: <https://www.newstatesman.com/politics/uk-politics/2022/02/the-ukraine-crisis-shows-global-britain-cant-afford-to-turn-its-back-on-europe>

Niblett R. Britain, Europe and the World. Rethinking the UK’s Circles of Influence. Chatham House, 2015. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/20151019BritainEuropeWorldNiblettFinal.pdf>

Niblett R. Global Britain, global broker. A blueprint for the UK’s future international role. Research Paper. Chatham House, 2021.

Shapiro J., Witney N. The Delusions of Global Britain. *Foreign Affairs*. 2021. URL: <https://www.foreignaffairs.com/print/node/1127271>

Tugendhat T. Britain After Ukraine. A New Foreign Policy for an Age of Great-Power Competition. *Foreign Affairs*. 2022. URL: <https://www.foreignaffairs.com/united-kingdom/tom-tugendhat-britain-after-ukraine>

The return of geopolitics: Foreign Secretary's Mansion House speech at the Lord Mayor's 2022 Easter Banquet. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/foreign-secretarys-mansion-house-speech-at-the-lord-mayors-easter-banquet-the-return-of-geopolitics?...>

Wright G., Tertrais B. The UK’s Integrated Review: What Global Britain Means for France. URL: <https://www.institutmontaigne.org/en/blog/uks-integrated-review-what-global-britain-means-france>

Семінарське заняття 4 (4 год.)

ТЕМА: ГОЛЛІСТСЬКІ ПРИНЦИПИ В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ФРАНЦІЇ ПІСЛЯ ДЕ ГОЛЛЯ.

Питання до обговорення

1. Історія і зовнішня політика у Франції.
2. Ідеологічні засади голлізму.
3. Зовнішньополітичні принципи голлізму.
4. Голлістська традиція в зовнішній політиці Ф. Міттерана.
5. Сутність зовнішньополітичного неоголізму Ж. Ширака.
6. Голлізм в зовнішній політиці Н. Саркозі: трансформація чи ревізія?

Голлізм виступає не просто як одна з моделей зовнішньої політики. Він, по-перше, є одним з найбільш «класичних» прикладів. По-друге, на відмінну від інших країн Західної Європи, у Франції (принаймні поки що) сформувалася лише одна модель, а подальші зміни в зовнішній політиці відбувалися значною мірою в рамках її трансформації. Ця особливість обумовлює мету семінарського заняття: не тільки з'ясувати витоки і природу голлізму в зовнішній політиці, але й пояснити причини його тривалого домінування.

Джерела інформації

Charles de Gaulle, President of France: Europe and Its Role In World Affairs, July 23, 1964. URL: <http://www.fordham.edu/halsall/mod/1964-degaulle-europe1.html>

Craab C.V.JR. The Gaullist Revolt against the Anglo-Saxons. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*. 1964. № 351. P. 15-23.

Globalizing de Gaulle. International Perspectives on French Foreign Policies, 1958–1969. Ed. by Nuenlist Ch., Locher A. and Martin G. Lexington Books, 2010.

Jackson J. A Certain Idea of France: The Life of Charles de Gaulle. Allen Lane; First Edition, 2018.

Jackson J. De Gaulle. Harvard University Press, 2019.

Hudson W. A Certain Idea of Charles de Gaulle. URL: <https://www.the-american-interest.com/2020/01/23/a-certain-idea-of-charles-de-gaulle/>

Keger J.F.V. The 'novelty' of sarkozy's foreign policy towards NATO and the US: the long view. *European Political Science*. 2010. Issue 9. P. 155-164.

Swaan, de J-Ch. Mitterrand and the Gaullist Dilemma Over European Integration. *International Relations*. 1994. Vol. 12. № 2. P. 11-24.

Tertrais B. Strategic Posture Review: France. WPR, 2013.

The Vedrine Report: A Full and Objective Inventory of France's Relations with NATO. URL: <http://www.geopolitique-geostrategie.com/the-vedrine-report-a-full-and-objective-inventory-of-frances-relations-with-nato>

Wilson F. Gaullism Without De Gaulle. *Political Research Quarterly*. 1973. Vol. 26. P. 485-506.

Семінарське заняття 5 (2 год.)

ТЕМА: МАКРОНІЗМ?

Питання до обговорення

1. Ідеологічні засади зовнішньої політики Е. Макрона.
2. Е. Макрон і голлістська спадщина.
3. Зовнішньополітична доктрина Е. Макрона.
4. Ідея стратегічної автономії Європи.

Еммануель Макрон якщо не реформував французьку політику, то щонайменше надав їй суттєвої динаміки. Його слова про «мертвий мозок НАТО», спроби лідерства щодо ролі Європи в протистоянні російській експансії, кардинальний перегляд цілого ряду традиційних засад французької зовнішньої політики дає підстави прогнозувати появу ще однієї моделі зовнішньої політики Парижу. Саме потенціал формування нової, поза межами голлістської традиції, моделі виступає предметом розгляду на семінарському занятті.

Джерела інформації

5 takeaways from Emmanuel Macron's win in France. URL: <https://www.politico.eu/article/president-emmanuel-macron-5-takeaways-france-election-win/>

5 takeaways from Macron's big speech on Europe's future. URL: <http://www.politico.eu/article/5-takeaways-from-macrons-big-speech-on-europes-future/>

Amable B., Palombarini S. *The Last Neoliberal*. L., N. Y.: Verso, 2021.

Belin C. Monsieur Fixit. URL: <https://www.foreignaffairs.com/print/node/1128413>

Cliffe J. Emmanuel Macron: the man who would be king. *The New Statesman*. 30 November 2022.

Drozdiak W. *The Last President of Europe*. N.Y.: Public Affairs, 2020.

Emmanuel Macron in his own words. Transcript. URL: <https://www.economist.com/europe/2019/11/07/emmanuel-macron-in-his-own-words-french>

Gavin F., Polyakova A. Macron's Flawed Vision for Europe. URL: <https://www.foreignaffairs.com/print/node/1128347>

Inside Macron's diplomacy: Tension, turf wars and burnouts. URL: <https://www.politico.eu/article/emmanuel-macron-diplomacy-tension-turf-wars-burnouts/>

Judah B. Emmanuel Macron's foreign policy doctrine(s). URL: <http://www.politico.eu/article/emmanuelmacronsforeignpolicydoctrines/>

Macron, Diplomat. A New French Foreign Policy? IFRI, 2018.

Smith J. France's President Stands on Principle, But Stumbles in Practice. URL: <https://www.foreignaffairs.com/print/node/1126696>

The Vedrine Report: A Full and Objective Inventory of France's Relations with NATO. URL: <http://www.geopolitique-geostrategie.com/the-vedrine-report-a-full-and-objective-inventory-of-frances-relations-with-nato>

Transcript: President Macron on his vision for Europe and the future of transatlantic relations. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/news/transcripts/transcript-president-macron-on-his-vision-for-europe-and-the-future-of-transatlantic-relations/>

Vohra A. 'Strategic Autonomy' Is a French Pipe Dream. URL: https://foreignpolicy.com/2023/07/03/strategic-autonomy-is-a-french-pipe-dream/?utm_source=Sailthru&utm_medium=email&utm_campaign=Edit...

Zaiac P., Haddad B. Emmanuel Macron's Critique of Pure Liberalism. URL: <http://foreignpolicy.com/2018/04/20/emmanuel-macrons-critique-of-pure-liberalism/#>

Zaretsky R. Macron Is Going Full De Gaulle. URL: <https://foreignpolicy.com/2019/02/11/macron-is-going-full-de-gaulle/>

Макрон Е. Промова на нараді французьких послів. 27 серпня 2019 р., Єлісейський палац, Париж. URL: [http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/27\(08\)2019-makron.php](http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/27(08)2019-makron.php)

Шамшур О. Як дядько сі намагається відірвати Європу від дядька сема руками Макрона. URL: <https://zn.ua/ukr/WORLD/jak-djadko-si-namahajetsja-vidirvati-jevropu-vid-djadka-sema-rukami-makrona.html>

Семінарське заняття 6 (2 год.)

ТЕМА: ТРАНСФОРМАЦІЯ «НІМЕЦЬКОГО ПИТАННЯ» ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ

Питання до обговорення

1. Історичні витoki «німецького питання».
2. «Німецьке питання» в роки холодної війни».
3. Зовнішня політика Німеччини після закінчення холодної війни: фактори переосмислення і трансформації.
4. Зовнішня політика ФРН в постбіполярну добу: реальність і можливі моделі.

Специфіка зовнішньої політики ФРН після Другої світової війни значною мірою обумовлена кардинальною відмінністю завдань, які перед нею постали. Німеччині належало передусім відновити статус суб'єкту міжнародних відносин. Крім того, країна була розділена між переможцями, тому об'єднання складало

іншу частину двоєдності стратегічних завдань на міжнародній арені. Через це зовнішня політика ФРН розглядається крізь призму «німецького питання». В роки холодної війни природа питання, яке розглядається на семінарі, передається словами Конрада Аденауера: «Краще керувати половиною Німеччини, ніж Німеччиною наполовину». Після закінчення холодної війни «німецьке питання» набуває іншого виміру, сутність якого образно передав Романа Проді: чи буде Німеччина європейською, чи буде Європа німецькою? Таким чином, в постбіполярний період змінюється акцент інтересу до зовнішньої політики країни, пріоритетним стає питання німецького лідерства в Європі.

Джерела інформації

- Adenauer K. Germany and the Problems of Our Time. *International Affairs*. 1952. Vol. 28. Issue 2. P. 156-161.
- Dethleffsen E. The Chimera of German Neutrality. *Foreign Affairs*. 1952. Vol. 30. N 3. P. 361-375.
- Duke S. Germanizing Europe: Europeanizing Germany? *Security Dialogue*. 1994. Vol. 25. P. 425-436.
- Fix L., Keil S. Berlin's Foreign Policy Dilemma: A Paradigm Shift in Volatile Times. *U.S. – Europe analysis series*. 2017. № 58.
- Forsberg T. From Ostpolitik to 'frostpolitik'? Merkel, Putin and German foreign policy towards Russia. *International Affairs*. 2016. Vol. 92. № 1. P. 21-42.
- German foreign and security policy after Merkel. *Strategic Comments*. 2019. Vol. 25. N 9. IV-VI. URL: <https://doi.org/10.1080/13567888.2019.1700069>
- Harnisch S. Change and continuity in post-unification German foreign policy. *German Politics*. 2001. Vol. 10. № 1. P. 35-60.
- Helwig N. Germany in European Diplomacy: Minilateralism as a Tool for Leadership. *German Politics*. 2019. URL: <https://doi.org/10.1080/09644008.2018.1563891>
- Interview with Hans-Dietrich Genscher. *International Affairs*. 2012, Vol. 88. Issue 6. P. 1205-1218.
- Kagan R. The New German Question. *Foreign Affairs*. 2019. Vol. 98. № 3. P. 108-120.
- Karp R. The New German Foreign Policy Consensus. *The Washington Quarterly*. 2005-6. Vol. 29. № 1. P. 61-82.
- Lewkowicz N. The German Question and the International Order, 1943–48. Palgrave Macmillan, 2010.
- Matthijs M. The Three Faces of German Leadership. *Survival*. 2016. Vol. 58. № 2. P. 135-154.
- Paterson W. Foreign Policy in the Grand Coalition. *German Politics*, 2010. Vol. 19. № 3-4. P. 497-514.
- Special Issue: International Theory and German Foreign Policy. *German Politics*. 2021. Vol. 30. Issue 1.
- Stelzenmüller C. Germany's Russia Question. A New Ostpolitik for Europe. *Foreign Affairs*. 2009. Vol. 88. N 2. P. 89-100.

Yoder J. A. An Intersectional Approach to Angela Merkel's Foreign Policy. *German Politics*. 2011. Vol. 20. № 3. P. 360-375.

Семінарське заняття 7 (4 год.)

ТЕМА: ZEITENWENDE В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ФРН

Питання до обговорення

1. Історичний тягар «східної політики» Німеччини.
2. Передумови «нової доби» в зовнішній політиці ФРН.
3. Фактор російсько-української війни.
4. Основні трансформації зовнішньої політики Німеччини: безпековий вимір.
5. Основні трансформації зовнішньої політики Німеччини: економічний вимір.
6. Основні трансформації зовнішньої політики Німеччини: глобальна роль ФРН.

Zeitenwende, історичний поворот в зовнішній політиці ФРН, який проголосив і здійснює уряд Олафа Шольца, є фактично новим етапом адаптації до обставин міжнародних відносин, які динамічно змінюються. Мета семінарського заняття – з'ясувати передумови, зміст та наслідки «історичного повороту» як для Німеччини, так і європейської, світової політики. Одним із завдань роботи виступає визначення ролі в цьому процесі адаптації російсько-української війни.

Джерела інформації

A DER SPIEGEL Interview with German Chancellor Olaf Scholz. URL: <https://www.spiegel.de/international/germany/interview-with-german-chancellor-olaf-scholz-there-cannot-be-a-nuclear-war-a-d9705006-23c9-4ecc-9268-ded40edf90f9>

Bollfrass A. Germany's Security Revolution Is Already Stalling. URL: <https://foreignpolicy.com/2022/04/21/germany-security-revolution-russia-war-ukraine-defense-eu/>

David-Wilp S., Kleine-Brockhoff T. A New Germany. How Putin's Aggression Is Changing Berlin. *Foreign Affairs*. 2022. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/germany/2022-03-01/new-germany>

Fix L., Keil S. Berlin's Foreign Policy Dilemma: A Paradigm Shift in Volatile Times. *Brookings*, 2017. *U.S. – Europe Analysis Series*: Number 58.

Germany's Russia problem: Ukraine crisis tests new government. URL: <https://www.ft.com/content/b02434fc-b00b-4e6b-8fc8-218601eb18ec>

Giegerich B., Schreer B. *Zeitenwende* One Year On. *Survival*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1080/00396338.2023.2193095>

- Hoff H. Germany's National Security Strategy Is in Limbo. URL: <https://ip-quarterly.com/en/germanys-national-security-strategy-limbo>
- Inside Olaf Scholz's historic shift on defense, Ukraine and Russia. URL: <https://www.politico.eu/article/olaf-scholz-historic-shift-defense-ukraine-russia-war/>
- Ischinger W. Germany's Ukraine Problem. Foreign Affairs. 2022. URL: <https://www.foreignaffairs.com/print/node/1129130>
- Krotz U. History and Foreign Policy in France and Germany. Palgrave Macmillan, 2015.
- Kundnani H. The New Parameters of German Foreign Policy. Transatlantic Academy, 2017. *Papers Series*. N 3. 11 p.
- Moller S. German defense state secretary: What 'Zeitenwende' really means. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/german-deputy-defense-secretary-what-zeitenwende-really-means/>
- Racz A. Germany's Shifting Policy Towards Russia. The sudden end of Ostpolitik. *FIIA Briefing Paper*. 2022. N 335.
- Rajabov E. Germany's Zeitenwende: Too Little, Too Late? *Geopolitical Monitor*. 2022. October 3. URL: <https://www.geopoliticalmonitor.com/germanys-zeitenwende-too-little-too-late/>
- Roth M. Op-Ed: A New Ostpolitik for the "Watershed Moment". URL: <https://ip-quarterly.com/en/op-ed-new-ostpolitik-watershed-moment>
- Scholz O. The Global *Zeitenwende*. How to Avoid a New Cold War in a Multipolar Era. *Foreign Affairs*. 2023. Vol. 102. N 1. P. 22-38.
- Siddi M. A Contested Hegemon? Germany's Leadership in EU Relations with Russia. *German Politics*. 2018. URL: <https://doi.org/10.1080/09644008.2018.1551485>
- Special Issue: International Theory and German Foreign Policy. *German Politics*. 2021. Vol. 30. Issue 1.
- Wullers D. Germany, wilsonianism, and the return of realpolitik. War on the Rocks. March 18, 2020. URL: <https://warontherocks.com/2020/03/germany-wilsonianism-and-the-return-of-realpolitik/>

Семінарське заняття 8 (2 год.)

ТЕМА: ОСОБЛИВОСТІ ПІВНІЧНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОДЕЛІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Питання до обговорення

1. Історичні витоки скандинавської моделі зовнішньої політики.
2. Безпековий вимір: атлантизм Vs нейтралітет.
3. Трансформація безпекової парадигми після закінчення холодної війни.
4. Вступ Фінляндії та Швеції до НАТО: передумови та наслідки для регіональної безпеки.

Проблематика зовнішньої політики країн Північної Європи має потужний потенціал вдосконалення розуміння умовності межі між зовнішньою і внутрішньою політикою. Під час обговорення питань, винесених на семінар, варто привернути увагу до кореляції між скандинавською суспільною моделлю та особливостями стратегічної культури держав регіону.

Джерела інформації

Коломієць О.В. Безпекова парадигма скандинавського нейтралітету: на прикладі Фінляндії та Швеції. *Проблеми міжнародних відносин*. 2013. Вип. 6. С. 81-98.

Adler-Nissen R., Gad U.P. Introduction: Postimperial sovereignty games in the Nordic region. *Cooperation and Conflict*. 2014. Vol. 49. № 1. P. 3-32.

Åtland K. North European security after the Ukraine conflict. *Defense & Security Analysis*, 2016. Vol. 32. № 2. P. 163-176.

Bild C. NATO's Nordic Expansion. *Foreign Affairs*. 2022. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2022-04-26/natosnordic-expansion>

Deni J. Finland and Sweden in NATO: Looking Beyond Madrid. Atlantic Council. Issue Brief. November 2022.

Hilson M. The Nordic Model. Scandinavia since 1945. L., 2008.

Moller U., Bjereld U. From Nordic neutrals to post-neutral Europeans: Differences in Finnish and Swedish policy transformation. *Cooperation and Conflict*. 2010. Vol. 45. N 4. P. 363-386.

Taulbee J.L., Kelleher A., Grosvenor P. C. Norway's Peace Policy. Soft Power in a Turbulent World. Palgrave Macmillan, 2014.

Walt S. What Are Sweden and Finland Thinking? URL: <https://foreignpolicy.com/2022/05/18/nato-sweden-finland-russia-balance-threat/>

Was NATO Enlargement a Mistake? Foreign Affairs Asks the Experts. URL: <https://www.foreignaffairs.com/ask-the-experts/2022-04-19/was-nato-enlargement-mistake>

Wieslander A., Adamson E., Lehto J. How allied Sweden & Finland can secure Northern Europe. Atlantic Council. Issue Brief. January 6, 2023.

Wieslander A., Schiffer E. Securing Northern Europe: Toward A Comprehensive Approach. Atlantic Council. Issue Brief. June 2019.

Семінарське заняття 9 (2 год.)

ТЕМА: НЕЙТРАЛІСТСЬКА МОДЕЛЬ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Питання до обговорення:

1. Нейтралітет: статус і модель.
2. Варіації нейтралістської моделі.
3. Нейтралістська модель після закінчення холодної війни: трансформація чи криза?

4. Російсько-українська війна і перспективи нейтралістської моделі.

Ще 10-15 років тому основний інтерес дослідників нейтралітету був пов'язаний з проблемою його трансформації, концепцією постнейтралітету. Російсько-українська війна радикально змінила ситуацію: вона прискорила вступ Швеції та Фінляндії в НАТО, помітно пожвавила зацікавленість в безпековій співпраці інших нейтральних країн Західної Європи. Як наслідок, фокус уваги дослідників переключився на питання відповідності, адекватності нейтралістської моделі в сучасних умовах. Крім цього, під час семінарського заняття необхідно попрацювати над виокремленням явищ і понять «нейтралітет» як міжнародно-правовий статус і як модель зовнішньої політики.

Джерела інформації

Фахурдінова М. Корекція нейтралітету: як російська агресія вплинула на безпекову політику Швейцарії. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/10/3/7147809/>

Ankenman K.S. Austrian Neutrality: Setting the Agenda. *Wismar Discussion Papers*, 2006.

Devine K.M. The Myth of 'The Myth of Irish Neutrality': Deconstructing Concepts of Irish Neutrality using International Relations Theories. *Irish Studies in International Affairs*. 2006. Vol. 17. P. 115-139.

DeVore M.R., Stahli A. From Armed Neutrality to External Dependence: Swiss Security in the 21st Century. *Swiss Political Science Review*. 2011. Vol. 17. N 1. P. 1-26.

Gabriel J. M., Fischer Th. *Swiss Foreign Policy, 1945–2002*. Palgrave Macmillan, 2003.

Gady F-S. Why Neutrality Is Obsolete in the 21st Century. URL: https://foreignpolicy.com/2023/04/04/finland-sweden-nato-neutral-austria-ireland-switzerland-russia-war/?tpcc=recirc_latest062921

Quinn E. Deconstructing the myth: A study of Irish neutrality, 1939-1973. URL: <http://www.e-ir.info/2011/09/16/deconstructing-the-myth-a-study-of-irish-neutrality-1939-1973/>

Special Issue on Neutrality and 'Military Non-Alignment': Exploring Norms, Discourses and Practices. *Cooperation and Conflict*. 2011. Vol. 46. № 3.

Vaahutoranta T., Forsberg T. Post-neutral or Pre-allied? Finnish and Swedish Policies on the EU and NATO as Security Organisations. *Upi Working Papers*. 2000. 26 p.

Vohra A. Swiss Neutrality Makes No Sense Anymore. URL: https://foreignpolicy.com/2023/03/24/switzerland-neutrality-russia-ukraine/?tpcc=recirc_latest062921

Семінарське заняття 10 (2 год.)

ТЕМА: ФІНЛЯНДІЗАЦІЯ УКРАЇНИ: PRO & CONTRA

Питання до обговорення:

1. Походження та сутність ідеї фінляндизації України.
2. Фінляндизація України: Pro.
3. Фінляндизація України: Contra.

Російська агресія проти України, особливо її повномасштабна фаза, остаточно перевели ідею «фінляндизації України» з розряду теоретичної концепції у вимір практичної політики. Завдання семінару полягає в тому, щоб не тільки розібратися у змісті концепції, але й піддати аналізу «фінляндизацію» в якості можливого формату завершення російсько-української війни.

Джерела інформації

Теміров Ю., Майдибура К. Концепція «фінляндизації» України. *Вісник Львівського університету. Серія Міжнародні відносини*. 2015. Випуск 36. Частина 3. С. 27-35.

Brzezinski: Formally recognize Ukraine, prepare NATO troops. URL: http://www.csmonitor.com/Commentary/Global-Viewpoint/2014/0303/Brzezinski-Formally-recognize-Ukraine-prepare-NATO-troops?utm_source=Sailthru&utm_medium=email&utm_term=Daily&utm_campaign=20140303_Newsletter%3ADaily_Sailthru&cmpid=ema%3Anws%3ADaily%2520Newsletters%2520%2803-03-2014%29

Charap S. An Unwinnable War. *Foreign Affairs*. 2023. URL: <https://www.foreignaffairs.com/print/node/1130396>

Charap S. Ukraine's Best Chance for Peace. *Foreign Affairs*. 2022. URL: <https://www.foreignaffairs.com/print/node/1128944>

Costigliola F. Kennan's Warning on Ukraine. *Foreign Affairs*. 2023. URL: <https://www.foreignaffairs.com/print/node/1129842>

How to end Russia's war on Ukraine Safeguarding Europe's future, and the dangers of a false peace. Chatham House, 2023.

Henry Kissinger: To settle the Ukraine crisis, start at the end. URL: http://www.washingtonpost.com/opinions/henry-kissinger-to-settle-the-ukraine-crisis-start-at-the-end/2014/03/05/46dad868-a496-11e3-8466-d34c451760b9_story.html

Ignatius D. A Finland model for Ukraine? URL: http://www.washingtonpost.com/opinions/david-ignatius-a-finland-model-for-ukraine/2014/05/20/75a414a8-e05e-11e3-810f-764fe508b82d_story.html?wpisrc=nl_headlines

Kirchick J. Finlandization Is Not a Solution for Ukraine. URL: <http://www.the-american-interest.com/2014/07/27/finlandization-is-not-a-solution-for-ukraine/>

Lagon M.P., Moreland W. 'Finlandization' Abandons Ukraine. URL: <https://foreignpolicy.com/2014/11/03/finlandization-abandons-ukraine/>

Mouritzen H. Small States and Finlandisation in the Age of Trump. Survival. 2017. Vol. 59. № 2. P. 67-84.

Nyberg R. Finland's Lesson for Ukraine. URL: <http://www.nytimes.com/2014/09/03/opinion/finlands-lesson-for-ukraine.html?partner=rss&emc=rss&r=2>

Socor V. Ukraine's Deeply Flawed Blueprint for Guaranteed Neutrality. URL: Part I. <https://jamestown.org/program/ukrainian-blueprint-for-guaranteed-neutrality-deeply-flawed-part-one/>

Part II. <https://jamestown.org/program/ukraines-deeplyflawed-blueprint-for-guaranteed-neutrality-part-two/>

Part III. <https://jamestown.org/program/ukraines-deeplyflawed-blueprint-for-guaranteed-neutrality-partthree/>

The Finlandisation of Ukraine. URL: http://www.ecfr.eu/article/commentary_the_finlandisation_of_ukraine342

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття – форма навчального заняття, за якої студенти на основі лекційного матеріалу та самостійного вивчення окремих тем, готують відповіді на окреслені питання групових занять, а викладач виступає модератором та організовує, спрямовує і оцінює роботу студентів. Основна мета їх проведення – це забезпечення умов для поглиблення і закріплення знань студентів з даного курсу, набутих під час лекцій та у процесі опанування інформації, що виноситься на самостійне опрацювання, шляхом колективного і творчого обговорення проблемних та складних питань. Відмінною особливістю семінару як форми навчальних занять, є активна участь студентів у з'ясуванні сутності проблем, що виносяться на розгляд. Для цього викладач надає студентам можливість вільно висловлюватися на занятті, допомагає їм логічно та науково будувати свої міркування та виступи. Такий підхід вимагає ґрунтовної підготовки здобувачів до занять.

Завданнями семінарських занять з дисципліни «Моделі зовнішньої політики (країни Західної Європи)» є:

- поглибити теоретичних знань, отриманих під час лекційних занять;
- окреслити концептуальні основи розуміння моделей зовнішньої політики;
- заохотити студентів до аналізу суспільної природи суб'єкту міжнародних відносин в якості одного з ключових факторів формування та здійснення зовнішньої політики;
- виробити у студентів уміння застосовувати теоретичні знання в практичній діяльності, зокрема, у реалізації творчої роботи в процесі підготовки та виступу на семінарському занятті, а у подальшому підготовці та виконанні «творчого завдання»;
- розвинути у студентів критичне мислення та сприяти заохоченню до реалізації набутих теоретичних навичок для їх майбутнього втілення у сфері зовнішньополітичної та дипломатичної діяльності України.

Максимальна оцінка за участь у семінарі – 5 балів.

Основні методи і форми контролю відповідають «Порядку оцінювання знань здобувачів вищої освіти у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса» та «Положенню про організацію освітньої діяльності у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса».

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ТВОРЧОГО ЗАВДАННЯ «ЯК РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ЗМІНИЛА ЄВРОПУ»

Мета творчого завдання – з'ясувати вплив російсько-української війни на європейську ідентичність і політику, місце Європи і європейських країн в світовій політиці.

Творче завдання має комплексний характер і включає наступні складові:

1. Коротке викладення вашої точки зору у вигляді логічно пов'язаних тез. Бажана обмежена кількість базових тез (приміром, 5-6).
2. Розгорнуте викладення вашої думки у вигляді есе.

Окремі складові комплексного підсумкового творчого завдання оцінюються відповідно до критеріїв оцінювання за відповідними видами навчальних завдань.

Перша частина творчого завдання виконується у форматі логічно пов'язаних тез і оцінюється в 10 балів. В цій складовій студенти повинні продемонструвати вміння виокремити головне від другорядного, коротко і чітко викласти свою думку щодо запропонованої проблеми.

Друга частина спрямована на формування вмінь та навичок, які притаманні написанню есе, і оцінюється в 30 балів.

Виконання творчої роботи передбачає студіювання запропонованої літератури. Разом з тим, йдеться про форму підсумкового контролю, яка до того ж має узагальнюючий характер щодо систематизації знань стосовно європейської традиції зовнішньої політики. Таким чином, успішне виконання творчого завдання вимагає якісного опрацювання навчального матеріалу з предмету «Моделі зовнішньої політики (країни Західної Європи)» протягом семестру.

Загальна оцінка за виконання творчого завдання – 40 балів.

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Форми оцінювання результатів навчання:

- участь в семінарському занятті;
- написання есе;
- складання порівняльних таблиць;
- формулювання визначення понять;
- екзамен.

Загальна підсумкова оцінка з навчальної дисципліни виставляється за результатами накопичення балів за поточний та підсумковий контроль. Екзамен не є обов'язковою формою підсумкового контролю. Здобувач вищої освіти має можливість замість складання екзамену виконати індивідуальне творче завдання з навчальної дисципліни (40 балів).

Оцінка результатів навчальних досягнень здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни здійснюється за 100-бальною шкалою, шкалою ЄКТС та національною шкалою, відповідно до критеріїв оцінювання з дисципліни, що доводяться до відома здобувачів освіти на першому занятті.

Оцінювання знань і навичок здобувачів вищої освіти ґрунтується на наступних **критеріях**: результат навчання, аналіз і міркування, обізнаність у науковій літературі та джерелах, володіння категоріальним апаратом на базовому рівні, застосування теоретичних узагальнень до аналізу явищ і процесів міжнародних відносин, організація та структура, загальні навички.

Критерії оцінювання за окремими видами навчальних завдань

Участь в семінарському занятті

Максимальна кількість балів за участь в семінарському занятті – 5:

- розгорнута відповідь – 0-3 бали;
- участь в обговоренні – 0-2 бали.

Для визначення кількості балів за розгорнуту відповідь та участь в обговоренні беруться до уваги:

- обізнаність у науковій літературі та джерелах;
- володіння фактологічним матеріалом;
- володіння категоріальним апаратом на базовому рівні;
- логічний виклад матеріалу і структурованість відповіді;
- вміння робити аргументовані самостійні висновки;
- вміння поставити дотичне питання й продуктивність участі у дискусії;
- дотримання регламенту (тривалість доповіді/коментаря/питання);
- належне виконання функцій лідера або члена команди під час групових форм семінарських занять

Написання есе

Максимальна кількість балів – 10:

- дотримання технічних вимог до оформлення – 1 бал;
- дотримання структури есе (вступ, основна частина з аргументацією та авторські висновки) – 2 бали;
- розкриття теми, авторський погляд, творчий підхід – 4 бали;

- аргументованість викладу матеріалу (аналіз існуючих підходів, використання емпіричного матеріалу з посиланням на джерело) – 3 бали.

Складання порівняльної таблиці

Максимальна кількість балів – 10:

- навички порівняльного аналізу, відповідність питань для порівняння меті завдання – 4 бали;

- вміння виокремлювати головне і другорядне, розуміння загальних характеристик та особливостей явищ (процесів), що порівнюються – 4 бали;

- змістовна та структурна відповідність завданню, його технічним та структурним вимогам – 2 бали.

Формулювання визначення понять

Максимальна кількість балів (за одне поняття) – 5:

- дотримання методики формулювання понять – 2 бали;

- змістовна відповідність (наявність ключових характеристик явища) – 2 бали;

- логічність структури визначення – 1 бал.

Комплексне підсумкове творче завдання (Як російсько-українська війна змінила Європу)

Максимальна кількість балів – 40.

Комплексне завдання має наступні складові:

- коротке викладення точки зору у вигляді логічно пов'язаних тез;

- розгорнуте викладення вашої думки у вигляді есе.

Окремі складові комплексного підсумкового творчого завдання оцінюються відповідно до критеріїв оцінювання за окремими видами навчальних завдань.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ ТА УМІНЬ СТУДЕНТІВ

За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS	За національною шкалою для екзамену	
		90-100	A
82-89	B	добре	
75-81	C		
67-74	D	задовільно	
60-66	E		
0-59	FX	незадовільно	

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Європейська традиція зовнішньої політики: загальна характеристика.
2. Розкрийте сутність концепції «кризи Британії».
3. Поясніть вплив «кризи Британії» на трансформацію зовнішньої політики Сполученого Королівства.
4. Тетчеризм як подолання «кризи Британії».
5. Вплив тетчеризму на британську зовнішньополітичну традицію.
6. Тетчер і тетчеризм: фактор особистості.
7. Походження блерістської моделі зовнішньої політики.
8. Блеризм як подолання «кризи Британії».
9. Охарактеризуйте блеризм як модель зовнішньої політики.
10. Етичні засади зовнішньої політики урядів Т. Блера.
11. Фактор Іраку в зовнішній політиці урядів Т. Блера.
12. Зовнішньополітичний вимір брекзиту.
13. Брекзит і проєкт «Глобальна Британія».
14. Походження та сутність голлізму як моделі зовнішньої політики.
15. Антианглосаксонізм в голлістській моделі зовнішньої політики.
16. Голлістський бачення Об'єднаної Європи.
17. Де Голль та голлізм: фактор особистості.
18. Голлістська традиція в зовнішній політиці Ф. Міттерана.
19. Сутність зовнішньополітичного неоголлізму Ж. Ширака.
20. Голлізм в зовнішній політиці Н. Саркозі: трансформація чи ревізія?
21. Порівняйте голлізм та макронізм в зовнішній політиці Франції.
22. Розкрийте історичні витоки «німецького питання» в міжнародних відносинах.
23. Зовнішня політика ФРН та «німецьке питання» в роки першої холодної війни.
24. Нова східна політика Брандта-Шеєля.
25. Зовнішня політика ФРН та «німецьке питання» в постбіполярну добу: спадкоємність та зміни.
26. Розкрийте парадокси зовнішньої політики А. Меркель на прикладі ставлення до російської агресії проти України.
27. Поясніть походження та сутність *Zeitenwende* зовнішньополітичного курсу урядів Олафа Шольца.
28. Особливості зовнішньої політики країн, що «звикли відставати від Європи». Іспанія
29. Зовнішня політика Іспанії часів диктатури Франко.
30. Трансформація зовнішньої політики Іспанії в умовах демократичного режиму.
31. Особливості зовнішньої політики країн, що «звикли відставати від Європи». Італія.
32. Порівняльна характеристика нейтралітету та нейтралістської моделі зовнішньої політики.
33. Порівняйте вплив популізму на зовнішню політику Італії, Іспанії та Греції.

34. Охарактеризуйте фактори та зміст трансформації нейтралістської моделі після закінчення холодної війни.
35. Розкрийте сутність та поясніть ваше ставлення до концепції «фінляндизації України».
36. Нейтралітет і європейська/євроатлантична інтеграція.
37. Розкрийте походження та особливості північноєвропейської (скандинавської) моделі зовнішньої політики.
38. Порівняйте нейтралістську та блокову варіації скандинавської моделі.
39. Європа і єдність Заходу.
39. Європа і російська агресія проти України.
40. Європа і піднесення Китаю.